

Tiede ja yhteiskunta

Paavo Lipponen

Suomessa julkaistiin viime lokakuussa mielenkiintoinen raportti, Tiedebarometri 2001. Se on tutkimus suomalaisten suhtautumisesta tieteeseen ja tieteellistekniseen kehitykseen. Yksityiskohtiin menemättä voi todeta raportin antavan jopa hämmästyttävän myönteisen kuvan kansalaisten suhtautumisesta niin tieteeseen, tutkijoihin kuin tutkimuksen organisaatioihin. Tiede kiinnostaa, suomalaista tutkimusta arvostetaan, sitä pidetään korkeatasoisena ja erityisesti lääketieteeseen ja tekniikkaan kohdistetaan myös suuria käytännöllisiä odotuksia.

Vastaavanlaiset eurooppalaiset tutkimukset vahvistavat suomalaisten tiedemyönteisyyden. Aikaisempien Eurobarometrien tavoin myös joulukuussa julkistettu tutkimus osoittaa suomalaisten suhtautuvan suurimmin odotuksiin tieteen ja tekniikan kehitykseen ja sen mahdollisuuksiin torjua maailman köyhyyttä ja nälkää.

Suomalaiselle tutkimustoiminnalle ja sen vahvistamiselle nämä havainnot merkitsevät mitä arvokkainta tukea. Suomella on kansalaismielipiteen puolesta kansainvälisesti poikkeuksellisen hyvät edellytykset panostaa tulevinakin vuosina tieteelliseen tutkimukseen ja sen myötä tietoon ja osaamiseen perustuvaan yhteiskunnan kehittämiseen.

Toisesta suunnasta katsoen tiedämme, miten vahvasti eri kansakunnat nykyään panostavat tutkimus- ja kehittämistoimintaan teknologisten ja sosiaalisten innovaatioiden lisäämiseksi ja kansainvälisen kilpailukykyä parantamiseksi. Suomi on sijoittunut viime vuosina tehdyissä kansainvälisissä vertailuissa aina vain paremmin: meidät on sijoitettu parhaaksi niin kilpailukykyä kuin kestäväää kehitystä mitattaessa. Koululaisten saavutukset osaamisessa ovat samoin maailman huippua. Pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta on näyttänyt vahvuutensa monella tavalla.

Kansainvälisten vertailujen osoittama menestys perustuu suurelta osin kahteen tekijään: määrätietoiseen panostamiseen koulutukseen, tutkimukseen ja innovaatiotoimintaan sekä laajaan yhteisymmärykseen näiden merkityksestä yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa kehityksessä. Siinä missä kansalaiset arvostavat tiedettä ja kohdistavat siihen monenlaisia odotuksia, siinä myös julkisen ja yksityisen sektorin päätöksentekijät ovat yhdessä kyenneet tekemään menestymiseen johtaneita ratkaisuja.

Tietoon ja osaamiseen perustuva kansallinen strategia on vaativa: siihen on jatkuvasti panostettava ja sen toteutumista ja tuloksellisuutta on samanaikaisesti kriittisesti arvioitava. Kansalaisnäkökulmasta tärkeitä ovat aineellisen ja henkisen hyvinvoinnin kehittyminen ja jakautuminen, mutta yhä selvemmin myös muut, välittömämmin tutkimustoimintaan liittyvät tekijät. Niitä ovat etenkin monet tieteen etiikkaan liittyvät kysymykset varsinkin biolääketieteellisen tutkimuksen piirissä, mutta myös tutkijoiden henkilökohtainen eettis-moraalinen toiminta on saanut yksittäisten tapausten myötä uudenlaista julkisuutta.

Tutkijayhteisöillä on vastuunsa siitä, että kansalaisten luottamus ja tuki tieteelle säilyvät. Yliopistojen, tutkimuslaitosten ja muiden tutkimusorganisaatioiden edustajien huhtikuun alkupäivinä julkisesti allekirjoittama sitoumus noudattaa tutkimuseettisen neuvottelukunnan uusia hyvän tieteellisen käytännön ohjeita on yksi osoitus siitä, että haaste on otettu vastaan.

Euroopan tasolla samat kysymykset ovat korostetusti esillä tämän vuoden tammikuussa julkaistussa biotieteiden ja biotekniikan strategiaa koskevassa komission tiedonannossa. Komissio pitää välttämättömänä, että biotieteiden ja biotekniikan kehityksen rinnalla ja sitä ohjaamassa käydään yhteiskunnallista keskustelua. Tutkimusta on kehitettävä vastuullisella tavalla sopusoinnussa eettisten arvojen ja yhteiskunnallisten päämäärien kanssa. Nämä päämäärät liittyvät ennen muuta terveydenhoitoon, maa- ja elintarviketalouteen sekä ympäristönsuojeluun. Tutkimuksen ohjauksen ja ehtojen tulee perustua tutkittuun tietoon tavalla, joka vahvistaa kansalaisten luottamusta. Komissio toteaa, että vailla yleistä hyväksyntää ja tukea Eurooppa ei ole yksimielinen biotieteiden ja biotekniikan kehittämistä ja käytöstä; hyödyt viivästyvät ja kilpailukyky todennäköisesti kärsii.

Tieteen ja yhteiskunnan väliset suhteet eivät luonnollisesti EU:ssakaan rajoitu herkkimpien tai 'kuumimpien' tutkimusalojen erityiskysymyksiin. Komissio onkin, osana seuraavan tutkimuksen puiteohjelman valmistelua, julkaissut viime joulukuussa yleisesti tiedettä ja yhteiskuntaa koskevan toimintasuunnitelman. Se antaa kattavan kuvan Euroopan tärkeimmistä huolenaiheista tällä alueella: tiedekasvatusta ja -kulttuuria on edistettävä, kansalaisyhteiskunnan osallistumista tiedepolitiikkaan on vahvistettava ja tieteellistä neuvonantoa eri poliittikalohkoilla on parannettava. Ei ole sattuma, että teknologiapolitiikka ja kansalaisyhteiskunta on otettu Suomessakin yhdeksi äskettäin käynnistyneen teknologian tutkimuksen kansallisen ohjelman alueeksi.

Eurooppalaista tutkimusyhteistyötä voidaan vahvistaa monilla tavoin. Barcelonan Eurooppa-neuvostossa jäsenvaltiot sitoutuivat kasvattamaan kansallista tutkimus- ja kehityspanostusta. Jäsenvaltioiden rajat ylittävien, entistä laajempien innovaatio- ja tutkimusverkostojen syntyä on rohkaistava. Samalla on lisättävä myös yhteistyötä teollisuuden ja julkisesti rahoitetun tutkimustoiminnan välillä.

Totesin alussa suomalaisten suhtautuvan poikkeuksellisen myönteisesti tieteeseen. Suomi poikkeaa kansainvälisessä vertailussa myös siinä, että meillä nuorten koulutushalukkuus ja hakeutuminen tutkijanuralle ovat pysyneet korkealla tasolla. Tämä on sellainen kansallinen voimavara, jonka varaan on hyvä rakentaa. Opettajat, tutkijat ja päätöksentekijät vastaavat yhdessä sen säilymisestä ja vahvistumisesta tulevinakin vuosina.

Kirjoittaja on pääministeri sekä mm. valtion tiede- ja teknologianeuvoston puheenjohtaja.

